

Főtámogatónk:

**SUGÓ
CSIGA
DÍJ**

Szavazzon kedvenc színészére!

**SÚGJA MEG,
KIT ÁLLÍTSUNK
REFLEKTORFÉNYBE!**

Segítsen nekünk eldönteni,
ki a legnépszerűbb a magyar színpadon!

Szavazzon a www.csiga.sugo.hu site-on,
illetve sms-ben* a 06-90-620-000 számon
2003 legnépszerűbb színészére.
Magyarország 25 legnépszerűbb színésze
2003-ban az eddigi szavazatok alapján:

→ Berülk Lajos (1) → Csányi Sándor (2)
→ Csépe Gábor (3) → Dolhai Anikó (4)
→ Eszenyi Enikő (5) → Fűr Anikó (6)
→ GIMI László (7) → Hajdu István (8)
→ Hujtár Ferenc (9) → Igri Feri (10)
→ Kocsis Gergely (11) → Kovács Lajos (12)
→ Lehoczky Zsuzsa (13) → Marton Róbert (14)
→ Mézes Árpád Zoltán (15) → Mészáros Zoltán (16)
→ Mucsi Zoltán (17) → Őze Áron (18)
→ Rudolt Péter (19) → Szabó Győző (20)
→ Szabó P. Sándor (21) → Szerviz Tibor (22)
→ Szilágyi Tíme (23) → Tihonov Dnyatyje (24)
→ Venczel Vera (25)

*SMS-ben a jelölt színész neve mellett
teljesítő kérdés kitöltése.
Az sms díja: 64 Ft + áfa.
Ügyletszolgálat: 328-50-63

ESTIMEDIA www.csiga.sugo.hu

PERÉNYI BALÁZS

Atlantisz

■ CSEHOV: PLATONOV ■

Beborul az ég, leomlanak a kulisszák, lejtőre kerülnek az emberek. A kopár térben egy árva íróasztal jelzi a Vojnyicev-birtok fényűző dolgozószobáját. Csehov egy módos és kulturált világ rekvizitumai között képzelte el Platonov halálát – „perzsaszőnyeg, könyvszekrény, fegyvergyűjtemény, virágok, családi arcképek, Puskin, Gogol mellszobrai”. Zeke Edit színpadtervében egy földre hullott csillár emlékeztet csupán a hajdan volt gazdagságra. Oldalára billenve, magasba kúszó vezetékével olyan, mint egy horgony: „Hit, remény, szeretet”! Mindez régóta odalett. A jó-mód, a kulturált derű szigetét, a Vojnyicev-birtokot „elborította az ár”: Atlantisz. Esetleg a civilizált miliő emelkedett el, fel a magasba.

Ebből a Platon(ov)-ból régen kivestek az ideák. Nem a szemünk láttára foszlanak szét, hanem rögvest az elején talminak bizonyulnak. Nem hisz bennük Anna Petrovna, Vojnyicev tábornok özvegye sem, aki a darab és az előadás legformátumosabb, legautentikusabb személyisége. Varjú Olga tábornoknéjában van önismeret, amiből megértés és emberség fakadhat. Nos, ez az éles eszű, az életet ismerő, embereken átlátó asszony gyilkos ironiával beszél a kezét megkérő Glagoljevnek az ideálokról. Nem sok kétségünk maradhat afelől, hogy ezen értékek unaloműző fecsegések témái csupán, senki nem hisz már bennük. Szónokolni azonban lehet róluk, ha elakad a társalgás. Hasznavehetetlen lomok, mint a korábbi felvonások díszletelemei, amelyeket előadás közben, a nyílt színen szednek szét jelmezbe bujtatott színpadmunkások. Vojnyicevkát széthordják a hitelezők.

A teljesen széthúzott körhorizont, a magasba emelt oldaltakarások mögül előtűnnek a korábbi színpadképezet szétszerelt paneljei. Szomorúan csüng alá a kerti mulatság IKEA-papírburakból fabrikált lampionsora, falhoz támasztva állnak az első kép pasztellszín tapétájú furnérfalai. Oldalt árvalkodik Platonov vaságya és ócska szekrénye a harmadik felvonásból. A kitáguló térben a látvány részévé lesz a színpad egész szcenikai arzenálja, a világosítóhidak, reflektorok, trégerok. Lebomlik az egész illúziószínházi masinéria, ahogy lebomlott a nemesi-polgári látszatok világa. Most értjük meg, hogy miért volt ennyire maniros – „színpadias” – a nyitány. Az előkelő és civilizált környezet hazugság. Színjáték, hogy egymást kedvelő, egymás társaságát kereső emberek ünneplik a tavasz beköszöntét. Színpad is akad a mutatványhoz: a fogadóterem hátsó traktusa keretes dobozszínpad.

Ezért volt tehát a bokázós-operettes, illusztratív gesztusoktól hemzsező modor? Ezért a számtalan biankó színészi akció? Ezért a szomszéd helyiségből – ki tudja, mi célból – áthozott biliárdpálya céltalan krétázása? Ezért a szőke ember elcsépelelt mókázása, ahogy nem találja belső zsebét, mellé-mellényúl, amikor eltenne egy bankót? Tehát a játék kimódoltsága formateremtő, gondolatot szolgáló rendező intenció?

Ha igen, kockázatos vállalkozás, produkció ellen forduló lelemény, sőt csapda. Ugyanis az első felvonás, Anna Petrovna fogadása „túl jól sikerül”: tényleg gyenge színház. Nem elég sarkított a színészi fogalmazás, hogy erőteljes és egyedi stílusú legyen; és nem elég kidolgozott ahhoz, hogy érzékeltesse a figurák lélektani mélységeit. Se markáns karaktereket, se árnyalt mellékfigurákat nem kapunk. Az előadás igazi vesztesei azok, akik a Vojnyicevkán élősködőket formálják meg. A bemutató legsikerületlenebb részében kapnak hálátlan feladatot. Csak Tóth Károly megszállottan pénzsóvár, babonásan vallásos Petrinje igazán erőteljes figura a mellékalakok kompániájában. Démonian középszerű, köznapiságában is félelmetes. Kitűnő színészek – Bárány Frigyes, Hetey László – érdeketlenek ebben a felfogásban. Csak Avass Artilla találja helyét: ripacs személyiséget formál ripacs eszközökkel, s ez nagyon megy neki. Önmagát, mindent és mindenkit kigúnyoló okos bolond, reménytelenül gyenge és cinikus orvos Trileckij: az előadás egyik legösszetettebb, mégis legmarkánsabb figurája.

Nem rí ki a társaságból a kisközösség központi alakja sem, holott ő a nagy egyéniség, akibe minden nő – mind a négy női szereplő – szerelmes, akire minden férfi – barát és ellenség – egyaránt féltékeny. Schlanger András szellemeskedő pojácának láttatja Platonovot. Egyfolytában heccelődik, fecsegő kézmozdulatokkal illusztrálja vicceit. (Például keze fejét széttárt ujjakkal a kobakjára teszi, tarajt képezve, ha kakaskodásról esik szó, szalutál, mikor az ezredessel beszél.) Nevetséges mizantróp. Odamondogatásai, a többiek

erkölcsét leleplező tirádái a társaság szórakoztatására előadott magánszámok. Az előadás a címszereplő nyugtalanítóan ambivalens személyiségéből kezdetben a szélhámós exhibitionista kókler jegyeit hangsúlyozza. Schlanger András nagyon jó színész, nem ő, a figura érdektelen ekkor.

Gyakran egészen véletlenszerűnek, már-már ügyetlennek tűnik a térszervezés. Rengeteg az esetleges vagy semmitmondó járás, néha egészen suta, ahogy a figurák színre kerülnek, vagy a színről távoznak. Elkélne még jó néhány sziporkázó játékötlet, olyasmik, mint Oszip mókás ajándéka, egy élő mocsári teknős. Nem túlzottan szellemes a kompánia kisszerűségét felmutató tabló, amit meglehetősen igénytelenül szceníroznak. Kifejezetten csúnya a színpadkép, Zeke Edittől nem láttam még hasonlóan szerencsétlen munkát. Zsenánt, hogy Petrin zakójának belső zsebéből elővillan az égőpiros márkanév: VOR, vagyis Vörös Október Ruhagyár. Nem baj, hogy valaki turkálós vagy jelmezraktári ruhát kap egy húszas–harmincas éveket – mondjuk, a szecesszió korát – festő környezetben, de különös, hogy senkinek nem tűnik fel a kínos részlet. Különben az ezüst cigarettatárcából mai – természetfotóval ékített – gyufával gyújtanak rá.

Szerencsénkre ez a mélypont! Később összehasonlíthatatlanul jobb előadást kapunk. Lassan elemelkedik a játék. Több lesz groteszk-realista orosz zsánernél. Költőisége szárnyalóbbá, színpadi nyelvezete izgalmasabbá, humora nyersebbé, játékstílusa szélsőségsébbé válik. Ivo Krobot nagyon erős atmoszférát képes teremteni. Lubor Šonka idéze-

Varjú Olga (Anna Petrovna) és Schlanger András (Platonov)

tektől hemzsegő zenéjét Kazár Pál játssza kivételesen érzékenyen, nagy alázattal szolgálva a játékot. A mélabús dallamokat remekül ellenpontozza kiábrándult, ironikus tekintete, ahogy ugyanolyan enervált közönnyel szemléli a hősök tipródását, mint a nézők, de közben szakadatlan dohányszik. Erős színészi jelenléte van. Színpadon léte kezdetben realista előadáshoz méltóan megokolt, ő Jakov, a szolga, aki a zenét prezentálja a mulatságon, majd szimbolikus, mint a tér és a színjáték. (Mit keresne különben éjszaka egy ligetben a koncertzongorájával?)

Schlanger András egyre jobb. Egyre szuggesztívebbnek látjuk öngúny és önvád közt vergődő Platonovját. Züllésében, majd bukásában személyisége kiteljesedik. Valódi tehetősége az önsorsrontás; mintha ezen a tájon az önmegvalósítás egyetlen módja a nagyszabású lecsúszás lenne. Ez a titka, s nem a humanitárius értékek önzetlen szolgálata vagy az élethazugságok kíméletlen bírálata, a kérlelhetetlen mizantropia. Nagyon tud lecsúszni!

Bűntudatos részegen tántorog haza Vojnyicevkából romlatlan asszonyához (Gerle Andrea). Gitározik és énekel Szásának, a mosolygós teremtsének. Ám a „jóllelkű” feleség – aki Oszipot, a rablógyilkost és a környék összes kutyáját, macskáját „üldözi” gondoskodásával – nem engedi őt magához. Többször is kelleetlenül ellöki közeledő férjét. Izgalmas értelmezés: ez a házasság nem csak azért működésképtelen, mert Szása túl egyszerű

bonyolult pszichéjű férje számára. Platonov kinn marad hát, prédájául a környék boldogtalan asszonyainak.

Anna Petrovna lovaglóruhában, ostorral a kezében próbálja kiszarolni a férfi szerelmét. Ő is a bukásban magasztosul fel, s emelkedik környezete fölé, mint Platonov. Önmagát megalázva többször is felkínálkozik Platonovnak, a férfi alig tudja levakarni magáról, mégis megőrzi méltóságát. Jön Szofja Jegorovna, Platonov szerelme az egyetemi időkből. (Sehogy se stimmel ez a régi kapcsolat. Platonov – mint a magyar színpadon oly gyakran – negyvenes férfi, s nem huszonhét éves, mint Csehovnál. Még ha alaposan elhúzta is tanulmányait, akkor is több mint egy évtizede lehetett egyetemi hallgató, amikor Szofja talán tizenegynéhány éves volt. Különös kapcsolat. Az előadás költői-realista játékmódja nehezen tűri az efféle maszátolást.) Széles Zita úgy fest, mint egy excentrikus angol arisztokrata decens fehér ruhájában, karján finom csipkekesztyűvel, szertelenül bodorított szőke fürtök keretezte arcával. Egzaltált mozdulatai, fecsegő gesztusai leleplezik zavarodottságát. Szofja szerepet játszik nagy meggyőződéssel, az érdekes nő figuráját adja. Na, ő aztán nem tartóztatja meg magát a férfitől, mint Szása! Beugrik a falusi tanító dúlt és mocskos vaságyába. Már-már taszító és ellenszenves a hevület, ahogy elszántan odatapad a mosdatlan, borostás és borszagú tanítóhoz. Szerep ez is: a féktelen szeretőé. Elfűlő hangon, kapkodó lélegzettel beszél a kétkézi munka nagyszerűségéről, az egyszerű élet szentségéről, Csehov hősnőinek egyik kedvenc áriáját adja elő. Közben lába kitérve, s Platonov feje az ölébe fűródik.

A haragvó férfiak is felkeresik a vidéki tanító nyomorúságos odúját. Odajárulnak a rivaldához állított vaságy, roggyant szekrény, ócska tábla elé. Először Oszip jön. A szent és együgyű szörnyeteg az orosz kultúra archetipikus figurája. A félelmetes és szánni való alak Nyíregyházán inkább nevetséges, mint nyugtalanítóan titokzatos. Horváth László Attila sokadszorra bizonyítja, hogy nagy kedvvel, eredeti, markáns eszközökkel formál meg groteszk figurákat. A fogatlan, toprongyos bűnöző ölni jön, mert azt hiszi, Platonov összefeküdt a tábornoknéval, az asszonnyal, akiért áhitatosan rajong, és vele csajja megjövését, Szását. Dulakodásuk remek burleszketűdbe fordul. A jó egy fejjel magasabb, izmos Platonov óriás fakörzővel próbál harcolni, de a lótolvaj az ágyra gyűri, s csak Szása jötte akadályozza meg abban, hogy ledöfje a tanítót. Glagoljev, a korosodó idealista gutaütötteen oldalog be – szó szerint, fél oldala bénult, lapjával lép –, hogy Anna Petrovna tisztességéről tudakozódjon. Gados Béla korpulens birtokosa-

Jelenet a nyíregyházi Platonovból

Csutkai Csaba felvételei

nak érzélgős naivitása egyszerre nevetséges és szomorú. Vele érkezik fia, Kirill. Szabó Zoltán arrogáns világfit hoz meggyőzően. Taszító ficsúr, ingerülten pökhendi, korlátoltan romlott. (A jelenet, amelyben pénzen venné meg a tábornokné szerelmét – mert Párizsban erre szocializálódott –, emlékezetesen gyomorforgató epizód.) Vojnyicev, Szofja boldogtalan férje párbajpisztollyal ront az áruló barátira, de „férfias” dühe villanásnyi idő alatt semmivé foszlik. Rögvest panaszkodik, nyafog és kuncsorog. Petneházy Attila enyhén lelassított beszédmódja, mélán ostoba, állandó felindultságot, túlzó – ezáltal hamisnak tetsző – érzelmekeket mutató arcjátéka, nőiesen lágy mozdulatai nagyon plasztikusan mutatják a jólelkű buta embert. Merész és szerencsés döntés volt Vojnyicev szerepét alkat ellen, jóképű, intellektuális megjelenésű színészre osztani. Fogalmazásmódjának megformáltsága, aprólékos kidolgozottsága példaértékű.

A groteszk zárandoklat a másnapos, kialvatlan Platonovhoz az előadás legsodróbb, leghumorosabb, legjobb része. Tele van remek ötlettel. Schlanger András krétával táblára írja a meggyötört Platonov fohászát: „Menjen el!!!!” Később a tábla mögé bújnak, s onnan mutogat a felíratra: „Menjen el!!!” Nemcsak a szóból, az írásból sem ért senki. Maradnak. Csak Szását marasztalná Platonov, de ő – mikor már majdnem megbocsátott, és megadóan az ágyra dől – elmegy. Nagyon szép és emelkedett Anna Petrovna „kitörése”. Varjú Olga „átlép” a szegényes kis szoba „falán”, hátratancol a lejtő közepére, mögötte mélykék felhők, a baljós ég. Reális és irreális senki földjén panaszolja el a „pallérozott eszű nő”, akinek még „gyermekai sincsenek”, életének céltalan ürességét. Mellette az óriás koncertzongora. Felcsendülnek az édes-bús futamok. Mint mindig, ha súlyos szó hangzik el a „másvilágra”, drámai esemény játszódik le: ölés és ölelés. Jóféle melodráma ez. Lendületes lírai groteszk.

A vége teljes összeomlás: a Vojnyicev-birtokot elárverezik, Vojnyicev és Szofja házassága menthetetlenül tönkremegy, Szása

gyufát iszik, de megmentik, a delíriumos lázban ténfergő Platonovra rálőnek, és meghal. Artisztikus, metaforikus tér – leomló kulisszák közt a víz alá merült könyvtárszoba. Intenzív színészi játék – önmagukat életkudarcukban kiteljesítő, szenvedő, mégis komikus emberek. Áradó muzsika. Szép, műves zárlat. Hosszú, és néha unalmas. Platonov botladozva táncol a bábszerűen túlsminkelt, szögletes Grekovával (Kövér Judit), aki feljelentette, elhelyeztette a faluból: ergo, isteníti őt. Lassan besomfordál a társaság, Oszip is, akit az imént vertek agyon a parasztok. Csodálkozó melabúval nézik őket. „Temessük el a halottakat, reparáljuk meg az élőket” – mondja Trileckij a klasszikus idézet parafrázisát, Halász András új, visszafogottan „kortársi” fordításában. A humanista zárszót egy alkoholista bohóc mondja ki. Nehéz hinni benne.

Rendkívül egyenetlen előadás a nyíregyházi *Platonov*. Van benne ötlet, gondolat, tehetség; de van helyzet, amely áldozatul esik a gondolatnak, van részlet, amelynek kidolgozására nem jutott idő vagy figyelem, van mellékszál, mellékfigura, akit nem segít rendezői ötlet. Mégis, ha kivárjuk az első felvonást – majd’ egy óra –, megkapó képeket és hangulatokat, izgalmas értelmezést, seregnyi emlékezetes figurát viszünk magunkkal.

CSEHOV: PLATONOV (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza)

FORDÍTOTTA (Elbert János munkájának felhasználásával): Halász András. **DRAMATURG:** Bognár Róbert. **ZENE:** Lubor Šonka. **DÍSZLET-JELMEZ:** Zeke Edit. **SEGÉDRENDEZŐ:** Fülöp Angéla. **SZINPADRA ALKALMAZTA ÉS RENDEZTE:** Ivo Krobot.

SZEREPLŐK: Varjú Olga, Petneházy Attila, Széles Zita, Schlanger András, Gerle Andrea, Avass Attila, Bárány Frigyes, Gados Béla, Szabó Zoltán, Hetey László, Tóth Zoltán László, Kövér Judit, Gyuris Tibor, Tóth Károly, Fábíán Gábor, Horváth László Attila, Kazár Pál.